

Vekâlet Savaşları Bağlamında Suudi Arabistan-Husi Çatışmasının ve Aramco Saldırısının Bölgesel ve Küresel Güvenliğe Etkileri

The Effects of Saudi Arabia-Houthi Conflict and Aramco Attack on Regional and Global Security in the Context of Proxy Wars

Doç. Dr. Hüseyin ARSLAN¹

Başvuru Tarihi: 08.01.2020

Kabul Tarihi: 28.02.2020

Özet

Ortadoğu bölgesi insanlık tarihinin en eski yerleşim yerlerinden biridir. Bölge üç büyük dine ve bu dinlerin mabetlerine ev sahipliği yapmaktadır. Ayrıca Ortadoğu yeraltı kaynakları bakımından çok zengin bir potansiyele sahiptir. Böylesine stratejik öneminin yanı sıra Ortadoğu'nun değerine değer katan bir başka husus ise dünyanın diğer bölgeleri için geçiş güzergâhı olmasıdır. Tüm bu açılardan Ortadoğu tarihin her döneminde insanlığın tamamını ilgilendiren bir coğrafya olmuştur. Bu nedenle bölge, savaşların, krizlerin, mücadelelerin, terörün ve vekâlet savaşlarının hiç eksik olmadığı bir yerdir. Gidişata bakıldığında bu durumun biteceğini söylemek mümkün değildir. Tarihin yazıldığı yer olan Ortadoğu'da bölgesel ve küresel güvenliği riske atan son gelişme ise Suudi Arabistan'ın ulusal petrol ve doğalgaz şirketi Saudi Aramco'ya ait iki petrol tesisine yapılan saldırıdır. İran'ın vekâlet savaşları kapsamında Yemen'de desteklediği Husiler'in silahlı insansız hava araçlarıyla yaptığı bu saldırı bölgedeki krizlere yenisini eklemiştir. Bu çalışma, Husiler'in Saudi Aramco'ya ait iki petrol rafinerisine yaptığı saldırının bölgesel ve küresel güvenliğe olan muhtemel etkilerini tartışmaktadır. Çalışmanın üç aşaması bulunmaktadır. Birinci adımda, vekâlet savaşı kavramı açıklanmakta, temel stratejisi ve zirve yeri üzerinde durulmaktadır. İkinci adımda, Suudi Arabistan-Husi çatışmasının tarihi arka planı ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Üçüncü ve son adımda, Aramco saldırısının bölgesel ve küresel güvenlik üzerindeki yansımaları ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Vekâlet Savaşı, Husiler, Aramco Saldırısı, Güvenlik

Abstract

The Middle East is one of the oldest settlements in human history. The region is home to three major religions and temples of these religions. In addition, the Middle East has a very rich potential in terms of underground resources. In addition to such strategic importance, another aspect that adds value to the value of the Middle East is that it is a transit route for other parts of the world.

¹ Polis Akademisi Başkanlığı, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi ABD, harslan341@gmail.com, ORCID: 0000 0002 2655 5894

In all these aspects, the Middle East has been a geography that concerns all of humanity in every period of history. For this reason, the region is a place where wars, crises, struggles, terror and proxy wars are never missing. Looking at the trend, it is not possible to say that this situation will end. The latest development that puts regional and global security at risk in the Middle East, where history is written, is the attack on two oil plants owned by Saudi Arabia's national oil and gas company, Saudi Aramco. This attack carried out by the Houthis, supported by Iran in Yemen within the context of proxy wars, with armed unmanned aerial vehicles, added new ones to the crises in the region. This paper discusses the impact of the Houthis' attack on Aramco as a proxy warrior on regional and global security. The study has three stages. In the first step, the concept of proxy war is explained and the basic strategy and the summit place are emphasized. In the second step, the historical background of the Saudi Arabia-Houthi conflict is tried to be put forward. In the third and final step, the reflections of the Aramco attack are discussed on regional and global security.

Keywords: Proxy War, Houthis, Aramco Attack, Security

Giriş

İnsanoğlunun en eski yerleşim yerlerinden biri ve tarihin yazıldığı yer olan Ortadoğu, stratejik açıdan dünyanın en önemli coğrafyalarının başında gelmektedir. Ayrıca bölgenin üç semavi dinin merkezi olmasının ve bu dinlerin en kutsal mabetlerinin burada bulunmasının yanında kültürel yapısının çeşitlilik ve zenginlik göstermesi öne çıkan bir başka husustur. Bu özelliklerinin yanı sıra bu coğrafyada yer alan hemen hemen her ülkenin sahip olduğu zengin yeraltı kaynaklarının potansiyeli dikkatlerin burada toplanmasına sebebiyet vermektedir.

Böylesine stratejik, coğrafi, ekonomik, dinsel vb. yönlerden önemini yanı sıra Ortadoğu'nun değerine değer katan bir başka husus ise tarih boyunca önemli ticaret yollarının geçiş güzergâhı ve kesişme noktası olmasıdır. Ortadoğu'nun sahip olduğu tüm bu özellikler hiçbir zaman önemini kaybetmemesine sebebiyet vermektedir. Dolayısıyla Ortadoğu her tarihsel dönemde pozitif ya da negatif açıdan olsun dünyanın tamamını ilgilendiren bir toprak parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Savaşların, mücadelelerin, krizlerin, kaosların, terörün ve vekâlet savaşlarının eksik olmadığı bir bölge olan Ortadoğu'nun sahip olduğu bu potansiyele bakıldığında bölgenin odak noktası olma durumunun artarak devam edeceğini ifade etmek mümkündür.

Bahsedildiği gibi Ortadoğu'da fazlasıyla yaşanan bu kaotik durumu daha da arttıran ve bölgesel ve küresel güvenliği riske atan son gelişme ise Suudi Arabistan'ın ulusal petrol ve doğalgaz şirketi Saudi Aramco'ya ait iki petrol tesisine 14 Eylül 2019'da yapılan saldırıdır. Vekâlet savaşları kapsamında İran'ın Yemen'de desteklediği Husiler'in silahlı insansız hava araçları (SİHA) ile yaptığı bu saldırı bölgedeki mevcut krizlere yenisini eklemiştir.

Suudi Arabistan'ın ulusal petrol ve doğalgaz şirketi Saudi Aramco'ya ait iki petrol tesisine yönelik yerel saatle 04.00'te gerçekleştirilen bu saldırı, bölgesel ve küresel alanda tam anlamıyla bir şok etkisi yaratmıştır. Çünkü saldırıya uğrayan iki tesisin günlük üretimine bakıldığında hem Suudi Arabistan hem de küresel petrol üretimi için ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Vurulan tesisler günde yaklaşık 6 milyon varile tekabül eden üretimiyle bir taraftan Suudi Arabistan'ın petrol üretiminin yarısından fazlasını sağlarken diğer taraftan da küresel petrol üretiminin %5'ini tek başına karşılama kapasitesine sahiptir.

Gerek Suudi Arabistan ve gerekse de küresel petrol üreticilerin beklemediği bu saldırılardan hemen sonra açıklamalarda bulunan Suudi ve ABD'li üst düzey yetkililer tesislere yapılan saldırılardan İran'ı sorumlu tutmuş ve saldırıları savaş sebebi olarak değerlendirmiştir. İran'dan vekâlet alan Yemen'deki Husiler ise saldırıları üstlenmiş ve 10 SİHA kullanarak bu saldırıları düzenlediklerini iddia etmiştir. Husilerin bu iddialarına karşın

İran Dışişleri Bakanı Muhammed Cevad Zarif yaptığı açıklamayla İran'ın saldırılarla bir ilgisinin olmadığını açıkça deklare etmiş ve Suudi Arabistan'ı ve ABD'yi, İran'ı savaşa sokmaya çalışmakla itham etmiştir. Tüm bu açıklamalar, vekâlet savaşlarıyla, kaoslarla, krizlerle ve terörle iç içe yaşayan Körfez bölgesinde sıcak çatışma ihtimalini doğurmuş ve dikkatleri bu bölgeye yoğunlaştırmıştır.

İşte bu çalışma, İran destekli Yemen'deki Husiler'in 14 Eylül 2019'da Saudi Aramco'ya ait iki petrol rafinerisine yaptığı saldırı da dahil olmak üzere Suudi Arabistan-Husi çatışmasının bölgesel ve küresel güvenliğe olan muhtemel etkilerini tartışmaktadır. Çalışmanın üç aşaması bulunmaktadır. Birinci adımda, vekâlet savaş kavramı açıklanmakta, temel stratejisi ve zirve yeri üzerinde durulmaktadır. İkinci adımda, Suudi Arabistan-Husi çatışmasının tarihi arka planı ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Üçüncü ve son adımda ise Saudi Aramco saldırılarının bölgesel ve küresel güvenliğe olan yansımaları ele alınmaktadır.

Vekâlet Savaşı Kavramının Tanımı, Temel Stratejisi ve Zirve Yeri

Vekâlet Savaşı Kavramının Tanımı

Yeni nesil savaş türlerinden biri olarak kabul edilen vekâlet savaşları günümüzün moda kavramlarından biri haline gelmiştir. Yoğunlukla Ortadoğu bölgesinde yaşanan bu savaş türü güvenlik literatüründe bir hayli ilgi görmektedir ve güvenlik uzmanlarınca tartışılmaktadır.

Ağırlıklı olarak 20. ve 21. yüzyıllarda görülen vekâlet savaşları gerek bölgesel ve gerekse de küresel güçlerin sürdürdükleri bir savaş türüdür. Etimolojik olarak vekâlet savaş kavramının kökü İngilizce'deki «proxy war»a dayanmaktadır. Vekâlet savaş, büyük bir gücün kendisinin dahil olmadan başlattığı bir savaş şekli olarak tanımlanmaktadır (<https://en.oxforddictionaries.com>). Genel anlamda vekâlet savaş bir devletin hayatta kalma stratejisinin bir parçası olarak görülmektedir. Yürütülen askeri ve taktik avantajlarla bu stratejiye kısa vadede ulaşabileceği iddia edilmektedir. Bu yüzden vekâlet savaşını sürdürenler için çoğu yerde Makyavelist felsefenin siyasi manevralarını kullanmak ve bunun bir getirisi olarak yarı yasal ya da yasal olmayan şiddet ve terör gruplarıyla ittifaklar yapmak olağan bir durumdur (Abbink, 2003, s. 419-420).

Yakın siyasi tarihte vekâlet savaşlarının yoğunlukla yaşandığı zaman dilimlerinden birisi Soğuk Savaş dönemidir ve bu süreçte pek çok vekâlet savaş yaşanmıştır. Dünyanın iki kutba ayrıldığı bu dönemde meydana gelen vekâlet savaşları genellikle dönemin süper güçleri ABD ve SSCB tarafından icra edilmiştir (Abbink, 2003, s. 407).

Soğuk savaş döneminin vekâlet savaşının tipik tanımı ise süper güçler arasındaki doğrudan çatışmanın yerini tutabilecek bölgesel güçler arasında yürütülen bir savaş türü şeklindedir. Ayrıca bu dönemde vekâlet savaşına atanan iki anlam daha karşımıza çıkmaktadır. Kavramın ilk anlamı, her birinin ya da yalnızca birisinin arkasında yer alan ve dolaylı askeri müdahale sağlayan bir süper gücün yürüttüğü savaş türü şeklindedir. Başka bir ifadeyle vekâlet savaş, can ve mal kaybına uğramak istemeyen bir süper gücün kendi kuvvetlerini savaşa sokmadan bölgesel devletlerarasında sürdürdüğü bir savaştır. Kavramın ikinci tanımı ise bir süper gücün her türlü yardımı yapmasına rağmen desteklediği yerel gücün mağlup olması sonucu diğer dış güçlerin doğrudan müdahale edebileceği bölgesel devletlerarasındaki bir savaş türü şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Bar-Siman-Tov, 1984).

Vekâlet Savaşlarının Temel Stratejisi ve Revaç Bulma Sebepleri

Vekâlet savaşlarının temel stratejisi, bölgesel ya da küresel hegemonik güçlerin kendi askeri unsurlarını doğrudan kullanmadan, büyük oranda can ve mal kaybetmeden, ittifak halinde bulunduğu zayıf ve pasif ülkeleri, hedef seçtikleri ülkede bulunan terör örgütlerini ya da ayrılıkçı yandaşlarını, bir başka ifadeyle vekillerini cepheye sürerek kendi çıkarları için savaştırmaktır. Bu açıdan bakıldığında vekâlet savaşlarının tedavüle sokulduğu

ilk andan itibaren yaygın olarak bilinen en önemli özellik ve strateji, savaşın unsurlarının gerçek niyetlerinin ve amaçlarının gizli kalması ve açıkça ifşa edilmemesi yani vekâlet verenlerin arka planda kalmasıdır. Bu sayede büyük devletler vekâlet verdikleri vekâlet aracılarıyla fazla kayba uğramadan çıkarlarını sürdürebilmektedirler.

Vekâlet savaşı kavramına atfedilen tanımlar değerlendirildiğinde, vekâlet savaşlarını yürüten süper güçlerin bu kavrama yüklediği bir stratejinin, bir felsefenin ve bir harekât tarzının varlığı ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bu savaşların temel stratejisi ve felsefesi, süper bir gücün kendi nüfuzunu, siyasi, ekonomik, sosyal vb. çıkarını korumak için kendi askerini tehlikeye sokmadan, kendisine bağlı bir terör örgütü militanlarını ya da başka bir devletin askerlerini alana sürerek başka bir devlete karşı savaşmaktır. Bir süper gücü vekâlet savaşı yaptırmaya iten en önemli neden ise savaşların artan maliyetinin yüksek boyutlara ulaşması ve savaşı kazansa bile her açıdan büyük zarara uğrama ve yara alma riskidir. Bu sebeple savaşın tarafların tespitinin bile zorlaştığı bir ortamda, terör örgütlerini, devlet dışı aktörleri ve farklı çıkar gruplarının sahaya sürerek, amaca ulaşmak için her yolu mubah sayan Makyavelist bir yaklaşımla, her türlü insani, hukuki, vicdani vb. değerlerin istismar edildiği vekâlet savaşlarını sürdürmek bölgesel ve küresel güçler için olağan bir durumdur.

Bu olağanlık dâhilinde özellikle son iki yüzyılda etkisini artıran vekâlet savaşları, sadece uluslararası sistemdeki hegemonik küresel ve bölgesel güçler arasında değil, aynı zamanda farklı sebeplerle daha zayıf güçler arasında da gerçekleşebilmektedir (Paffenroth, 2014).

Vekâlet savaşlarının niçin bu kadar çok revaç bulunduğunu sorguladığımızda ise karşımıza maliyet analizine dayalı çok basit bir cevap çıkmaktadır. Buna göre bir küresel ya da bölgesel gücün doğrudan müdahalesiyle veya geleneksel savaş biçimiyle karşılaştırıldığında vekâlet savaşı nispeten daha düşük maliyetlidir ve daha az risk taşımaktadır. Çünkü doğrudan savaş, demokratik büyük devletler için bile yenilgi, can, mal ve kaynak kaybı, uluslararası toplumdan dışlanma anlamına geldiği gibi kendi vatandaşlarının direnişiyle karşılaşma riskini de içermektedir (Stone, 2010).

Bu meyanda vekâlet savaşlarını kullanan hegemonik küresel güçlerin en temel stratejisi kendi ekonomik ve siyasal çıkarlarını korumak ve nüfuz alanlarını genişletmek için vekâlet devreye sokarak onları kendileri için savaşmaktır. Dolayısıyla bu tür savaşların yoğun bir şekilde revaç bulmasının arka planında güçlü devletlerin stratejileri ön plana çıkmaktadır.

Vekâlet Savaşlarının Zirveye Çıktığı Bölge: Ortadoğu

Günümüzde vekâlet savaşlarının zirveye çıktığı ve en yoğun yaşandığı coğrafya şüphesiz ki Ortadoğudur. Bu bölge açısından bakıldığında vekâlet savaşlarının ivme kazanması 11 Eylül 2001 saldırısından sonra olmuştur. Bu saldırıyı gerçekleştiren teröristlerin Müslüman olması Batıda “İslamofobi” adı verilen ve İslâm korkusu anlamına gelen bir kavramın üretilmesine neden olmuş ve bunun üzerinden Müslümanlara karşı yeni bir bakış tarzı geliştirilmiş ve Batılılar İslamofobi adıyla tedavüle çıkarılan yeni algılarla korkutulmaya başlanmıştır (Sınanoğlu, 2001).

ABD ve Batılı müttefiklerinin 1990’lardan itibaren el-Kaide terör örgütüyle mücadele bahanesiyle yürüttüğü savaş siyaseti, 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra değişen güvenlik konseptiyle terörle mücadele adı altında küresel boyuta taşınmıştır. 11 Eylül 2001 saldırısından sonra özellikle başta ABD ve önderlik ettiği bloğun önemli güçlerinin güvenlik algılarında değişim ve dönüşümler yapılmış ve terörizmle topyekün savaş stratejisiyle Ortadoğu hedef tahtası haline getirilmiş ve bu bölgede çok şiddetli vekâlet savaşları tetiklenmiştir.

11 Eylül saldırısından sonra oluşan girift ortamda şiddet ve teröre karşı topyekün mücadele bağlamında ABD ve çoğu Batılı ülkenin güvenlik ve hukuki konseptlerinde yaptıkları köklü değişimlerin bir göstergesi ve yansıması olarak, küresel bazda yaratılan algıya uygun şekilde Müslümanları savaş yoluyla medenileştirme ve demokratikleştirme çalışmalarına hız verilmiştir (Keyman-Koyuncu, 2004, s. 125-126). Buna paralel olarak

İslâm'ın ve Müslümanların küreselleşme sürecinden dışlanması girişimlerine hız verilmiş ve bu girişimler sonucunda son derece olumsuz gelişmeler yaşanmıştır (Bilici, 2004). Bu nedenle 11 Eylül 2001 saldırısından sonra yaşanan tüm olayları ve gelişmeleri küreselleşmenin kendisinden ayrı ve bağımsız olarak değerlendirmek mümkün değildir (Okumuş, 2014).

Yaşanan gelişmelerin paralelinde, Batı'nın yapay bir üretimi olan İslamofobi algısı üzerinden ötekileştirilen Müslümanların güya intikamını almak üzere yeni terör örgütleri ortaya çıkmıştır. Özellikle Ortadoğu'da kur(dur)ulan ve genelde Selefi ideolojiyi benimseyen bu terör örgütleri, kuruluş felsefelerinin temelini oluşturan Hıristiyanlıkla, Yahudilikle mücadele, ABD, İsrail ve diğer Batılı ülkelerle cihat etme prensibinin tam zıddı ve ilginç bir şekilde eylemlerinin yönünü kendileri gibi düşünmediklerine inandıkları Müslümanlara yönlendirmişlerdir. Ne yazık ki bu terör örgütlerinin vahşice uyguladığı terör ve şiddet eylemleri sonunda hayatını kaybedenlerin büyük çoğunluğunu Müslümanlar oluşturmuştur (Sancar, 2015). Bu da bu terör örgütlerini kimin kurduğunu ve arkasındaki hegemonik küresel güçlerin kim olduklarını ve bunları vekâlet savaşları yoluyla kendi çıkarları doğrultusunda nasıl ve ne kadar verimli bir şekilde kullandıklarını ortaya koymaktadır. Aynı değerlendirmeyi, 1979 devriminden sonra hem yeni rejimi korumak ve hem de rejimi ihraç etmek için İran'ın vekâlet ve destek verdiği Hizbullah, Haşd-i Şa'bi ve Husiler için yapmak mümkündür.

Bu açılardan Ortadoğu bölgesinde vekâlet savaşlarına destek veren en önemli aktörün ve bu konuda yazılan hikâyelerin odak noktasında bulunan süper gücün ABD olduğu ayan beyan ortadadır. Bu meyanda rakipsiz kalan ABD'nin Ortadoğu'da üstlendiği bu rol, kulaktan kulağa dolaşan tevatürlerle vekâlet savaşı kavramına yeni bir popülerite kazandırmıştır (El Ghamari, 2015). Çünkü 1990'lı yılların başında SSCB'nin dağılmasıyla bir taraftan bu ülkeyle sıcak ilişkileri olan Irak, Suriye, Libya, Cezayir ve Yemen uluslararası alanda çok önemli stratejik ortaklarını kaybetmiş ve diğer taraftan da Ortadoğu geri dönülmez bir evreye girmiştir. Dolayısıyla eski SSCB'nin boşalttığı alanı ABD doldurmuş ve uluslararası ilişkilerde iki kutuplu sistemin çökmesiyle son yıllara kadar ABD bölgede en önemli siyasi aktör ve rakipsiz bir güç konumuna yükselmiştir (Özalp, 2013).

ABD'nin Ortadoğu politikalarında öncelikli olan husus İsrail'in güvenliğinin yanı sıra siyasi ve ekonomik çıkarlarını korumaktır. Bu yüzden ABD'nin vekillığında Ortadoğu'da sürdürülen vekâlet savaşlarının zirve yapmasında uluslararası denklemlerin katkısı büyüktür. Küresel güçler kendi çıkarları için üçüncü dünya ülkelerini savaştırmakta ve bu sayede birbirleriyle açıktan karşı karşıya gelmemiş olmakta ve savaştırdıkları gruplara yüklü miktarda silah satarak ekonomilerine büyük katkı sağlamaktadırlar. (<https://www.ajanshaber.com>).

Günümüzde tüm dünya, Saudi Aramco'ya ait iki petrol rafinerisine yapılan saldırı nedeniyle ABD'nin vekâletini verdiği Suudi Arabistan'ın ve onun öncülüğündeki koalisyonun desteklediği Yemen'deki Sünni çoğunluk ile İran'dan destek alan Husilerin çatışmasına odaklanmış durumdadır. Vekâlet savaşları bağlamında süren bu çatışma bölgesel ve küresel güvenliği olumsuz etkilemekte ve bütün dikkatleri bu bölgeye çekmektedir.

Suudi Arabistan-Husi Çatışmasının Tarihi Arka Planı ve Aramco Saldırısı

Yemen'in Stratejik Önemi

Dünyanın kayda değer en önemli enerji kaynaklarının ve transit ulaşım yollarının kesişim noktasında bulunan Ortadoğu, tarih boyunca emperyal devletlerin mücadele alanı olmaktan kurtulamamıştır. Tarihten tevarüs ettiği bu rolle birlikte Ortadoğu'nun günümüzdeki bir başka meselesi etnik ve mezhepsel görünümlü iç savaşlar ile terörün bölgedeki hâkimiyetidir. Ortadoğu'da süren bu krizlerin, savaşların ve kaosun nedenleri arasında, küresel ve bölgesel güçlerin ekonomik ve siyasi çıkarları doğrultusunda başta bölgenin fosil yakıtları olmak üzere yer altı zenginliklerini sömürmek, stratejik açıdan önem taşıyan, enerji ve ticaret güzergâhlarında bulunan yerlerde söz sahibi olma yarışını saymak mümkündür.

En büyük küresel güç olan ABD zaten işin başından beri bu yarışın mimarı olarak sahada her türlü etkinliğin içinde yer almaktadır. Ancak Donald Trump ile beraber ABD'nin Ortadoğu siyaseti farklı bir evreye girmiştir. Trump başkan seçildikten hemen sonra ABD'yi daha önce imzaladığı bazı antlaşmalardan geri çekmiş ve özellikle Rusya ve İran'ın Ortadoğu'da artan etkinliklerini dengelemek için büyük bir gayret içine girmiştir. Bunun için Trump, Suudi Arabistan, Mısır, Körfez ülkeleri ve İsrail ile İran karşıtı yeni bir blok oluşturmuştur. Bu stratejik denklem Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarının paylaşılmasını ve bölge sınırlarının yeniden çizilmesini amaçlamaktadır. Bu denklem üzerinden başlatılan yeni dolaylı çatışma modeli, BM'in hem Libya hem de Suriye ve Yemen'deki iç savaşların çözümünde yetersiz kalmasına ve terör örgütlerinin güçlenmesine zemin hazırlamaktadır. (Çaşın, 2019, s. 59)

Ortadoğu bölgesinin bu kaotik yapısı mutlaka bölge ülkelerini etkilemektedir. Bu ülkelerden birisi olan Yemen, yer altı zenginlikleri açısından olmasa da sahip olduğu stratejik konum açısından küresel ve bölgesel güçlerin oyun sahası olmaktan kurtulamamaktadır. Bu nedenle Yemen iç kargaşa ve krizlerle boğuşup durmaktadır. Bunun temel sebebi ise İran'dan vekâlet alan Husiler ile Suudi Arabistan'ın ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin (BAE) desteklediği Yemen'deki Sünni güçlerin birbiriyle çatış(tırıl)masıdır.

Aslına bakılırsa Yemen, sadece Suudi Arabistan'ın güvenliği için değil bölge için de stratejik bir konumdur. Yemen, Arap Yarımadası'nın güneybatısında, güneybatı Asya'da yer almakta ve dünyanın denizlerdeki en önemli geçiş yerlerinden biri kabul edilen Babu'l-Mendeb boğazına hâkim bir konumda bulunmaktadır. Babu'l-Mendeb boğazı ise Arap Denizi ile Kızıldeniz'i birbirine bağlamaktadır. Bölgesel sularındaki denize ait köklerinin Arap Denizi, Aden Körfezi ve Akdeniz boyunca uzanması Yemen'in stratejik konumunun önemini artıran diğer unsurlardandır. Coğrafi açıdan Yemen'in kuzeyinde Suudi Arabistan, güneyinde Aden Körfezi ve Arap Denizi, doğusunda Amman, batısında ise Kızıldeniz yer almaktadır (<http://www.yemen-nic.info/yemen/brief/>).

Dünyada deniz yoluyla taşınan başta petrol olmak üzere ticari malların büyük bir kısmının Süveyş Kanalı, Kızıl Deniz ve Aden Körfezi'nden geçtiği düşünülürse, Aden Körfezi ve bölgenin istikrarının ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır (Gökalp, 2013, s. 91).

Bu açılardan sahip olduğu konum itibarıyla Yemen sadece günümüzde değil, tarih boyunca da stratejik önemini hep korumuştur. Dolayısıyla Yemen, Asya, Afrika ve Batı arasındaki ticaret rotaları içinde en önemli deniz güzergâhına ev sahipliği yapmasının getirdiği bu önemli stratejik özelliği nedeniyle her zaman bölgesel ve küresel güçlerin hâkimiyetleri altına almak istedikleri kritik bir hedef olmuştur (Domazeti, 2019, s. 4).

Yemen'in güvenlik açısından taşıdığı bu önemi daha da artıran bir başka husus ise dünya petrolünün %5'i bulan miktarının Aden Körfezi'nden geçmesidir. Babu'l-Mendeb Boğazı da günlük olarak yaklaşık 5 milyon varil civarında petrolün ve yıllık 21.000'den fazla yük gemisinin güzergâhı ve özellikle Ortadoğu petrollerinin Kızıldeniz ve Aden Körfezi üzerinden dünya pazarlarına transferinde kullanılan hayati bir rota durumundadır (Domazeti, 2019, s. 4-5).

Tüm bunların yanı sıra Asya'nın yükselen gücü Çin'in yakın zamanda devreye soktuğu ticaret rotasının en önemli duraklarından birisi Yemen'dir. Çin'in dünyanın toprak olarak yaklaşık % 40'ını, nüfus olarak yaklaşık % 65'ini, küresel ekonominin ise % 30'undan fazlasını bir araya getiren ve 70'e yakın devleti etkileyecek olan (Erkan ve Eminoğlu, 2019, s. 166) "Bir Kuşak Bir Yol" ya da "Yeni İpek Yolu" projesinin en önemli duraklardan biri Yemen'dir.

Çin'in "Bir Kuşak, Bir Yol" projesinin en etkin karayolu rotası ise Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru olarak bilinen kısımdır. Bu rota Çin'in en batısından, Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nden başlamaktadır. Rota, Pakistan ile Hindistan arasında sorunlu bir bölge olarak bilinen Gilgit-Baltistan'dan geçerek Pakistan topraklarına girmekte ve son olarak da Pakistan'ın Umman Denizi kıyısında yer alan Belucistan Eyaleti'ndeki küçük bir kasaba

olan Gwadar'da son bulmaktadır (Tüysüzoğlu, 2018, s. 26). Çin bu projeye, Pakistan'da inşa ettiği Gwadar Limanı'ndan başlayarak Aden Körfezi üzerinden ticari malların Avrupa'ya taşınmasını planlamaktadır. Çin'in bu planına göre BAE'nin Dubai kenti gibi merkezler ticari önemlerini kademeli olarak kaybetme riskiyle karşı karşıyadır. Bu sebeple BAE, Yemen'in stratejik sahil noktalarını kendi kontrolü altına almaya çalışmaktadır. Ayrıca BAE, Yemen'deki Taiz, Hudeyde ve Sokotro Adası'nın yanında, Somali, Eritre ve Cibuti'nin sahil limanlarını da kontrol etme gayretindedir (Domazeti, 2019, s. 5).

Çin'in Yeni İpek Yolu'nun inşası, ABD'nin mevcut ticari düzenini tehdit eden bir gelişme olarak görülmektedir. Bu durum Yemen üzerinden yürütülen mücadelenin küresel, ticari ve ekonomik boyutlarını gündeme getirmektedir. Bu yüzden ABD'nin bölgedeki en yakın müttefiki olan Suudi Arabistan ve BAE Temmuz 2018'de gerçekleşen Çin-Arap İşbirliği Konseyi'ne düşük profilli katılmışlardır.

Bu gelişmeler göstermektedir ki gerek ABD ve Çin gibi dünya güçleri açısından gerekse bölgesel güçler açısından Yemen'in stratejik konumu, geniş çaplı değişimlere yol açması ve bölgenin yeniden dizaynı bakımından kritik önemdedir.

Yemen'de Husilerin Ortaya Çıkışı

Mümin Gençler Hareketi

Husiler Yemen'in kuzeyinde bulunan bir kabiledir (Karakır, 2018, s. 137). Husiler, Zeydilerin İran Şiiliği olarak kabul edilen On iki İmam mezhebinden Caferiliğe yakın olan Carudiye mezhebine mensuptur. Husilerin kurucusu Bedrettin Bin Emireddin el-Husi'dir (Semin, 2015, s. 1).

Yemen'in diğer siyasi partileri içerisinde kendilerine yer bulamamış bir grup Zeydi, 1990'da Hizbü'l-Hakkı (Hak Partisi) kurmuştur. Parti Zeydi kimliğini saklamadığı gibi mezhepdaşlarından oluşan önemli genişlikteki bir kesimden oy alma hesabı yapıyordu. Hak Partisinin kurucuları arasında önemli şahsiyetlerle beraber Bedrettin el Husi de vardı. Parti gündeminde yer alan en önemli konularından başında Yemen'deki Selefileşme hareketleri vardı. Partinin önde gelen yöneticilerine göre Vehhabilik emperyalizmin bir çocuğuydu ve emperyal güçler Yemen'i ele geçirmek için böyle bir dini kisveye bürünmüştü. Vehhabiliğin arkasındaki en büyük güç olan Suudi Arabistan bu amaçla çok büyük harcamalar yapmaktaydı. Bu yüzden Vehhabilikle mücadele etmek Hak Partisinin en önemli görevidi (Büyükkara, 2011, s. 128).

Hak Partisinin bünyesinde Vehhabilikle mücadele babında yürütülen siyasi çalışmalar önemli bir sivil hareket doğurmuştur. Bu hareket gençlere yöneliktir ve siyasetten ziyade kültürel çalışmalar yapmayı amaçlamaktaydı. Bunu için yasal izinle 1991 yılında eş-Şebabü'l-Mümin (Mümin Gençler) örgütünün temelleri atılmıştır. Bu örgüt, Yemen'in başkenti Sana'nın kuzeyindeki Sa'dah vilayetinde kurulmuştur. Husilerin lideri Bedrettin el Husi'nin desteğiyle daha da güçlenen Mümin Gençler örgütü başlangıçta bir kültür platformu şeklindeydi ve halk katında çok revaç görüyordu (Büyükkara, 2011, s. 128-129).

Bedrettin el Husi, Mümin Gençlik hareketinin hedefini, kurulduğu vilayet de dâhil olmak üzere Yemen'in diğer bölgelerinde bulunan tüm Zeydi âlimlerini bir bayrak altında toplamak olarak açıklamıştı (<https://stratejikis-tihbarat.files.wordpress.com>).

Kuzey ve Güney Yemen'in birleşmesinden sonra ilk serbest seçimler 1993 yılında yapılmıştır. Bu seçimde Hak Partisi beklentilerin altında oy alabilmiş ve Sa'dah vilayetinden sadece Mümin Gençler aktivistlerinden Bedrettin Husi ile Abdullah Rezami'yi milletvekili olarak parlamentoya sokabilmiştir. Ancak 1997 seçimlerinde Hak Partisi tek sandalye bile kazanamamıştır. Bu sonucun alınmasında 1997 seçimlerinden önce aralarında Bedrettin Husi'nin de olduğu dini önderlerin parti yönetimiyle ilkesel konularda ihtilafa düşmesinin ve partiden istifa etmelerinin etkisi olmuştur. Partiden ayrılanlar oluşturdukları altı kişilik bir üst kurulun başkanlığı ve nezaretinde Mümin Gençler hareketi üzerinde daha çok yoğunlaşmışlardır (Büyükkara, 2011, s. 130).

Mümin Gençler Hareketinden Ensarullah Hareketine

Bedrettin el-Husi, zamanla yaşanan meseleler sebebiyle kurucuları arasında yer aldığı gençlik hareketinden ayrılmak ve kendi yoluna gitmek zorunda kalmıştır. Bu nedenle kendi eğitime yönelmiş ve Sudan'a gitmiştir. Bedrettin el-Husi eğitim için gittiği Sudan'da 1997-1999 arasında Hartum'daki bir üniversiteden Kur'an ilimleri alanında yüksek lisans derecesi almıştır. 2000'li yılların başında kendisine bağlı olanlarla birlikte Mümin Gençler hareketinden ayrılmıştır. Bu ayrışmadan sonra Sâdah'da verdiği konferansların ve yaptığı vaazların etkisiyle hatırı sayılır bir takipçi kitlesine ulaşmıştır. İşte bu topluluğun girişimiyle 2004 yılında ilk Husi isyanı başlatılmıştır (Büyükkara, 2011, s. 132).

Bedrettin el-Husi'nin liderlik ettiği Husilerden oluşan bu topluluk aynı zamanda "Ensarullah Hareketi" olarak da bilinmektedir. Ensarullah Hareketi oluşturduğu silahlı milis gücüyle 2004 yılında ilk eylemlerine başlamıştır (Kurt, 2015, s. 10).

Ensarullah'ın kurulduktan hemen sonra silahlanmaya ve zamanla devletle zıtlasmaya başlaması, doğal olarak beraberinde pek çok sıkıntıyı getirmiştir. Özellikle İran Devriminden sonra gelişen konjonktürel ortam Husilerin devlete karşı daha isyankâr bir yapıya dönüşmesini sağlamış ve bu durum tüm bölgede kaygı yaratmıştır (Domazeti, 2019, s. 9).

Suudi Arabistan-Yemen (Husi/İran) Çatışmasının Güvenlik Boyutu

Tarih boyunca Yemen Suudi Arabistan'ın güvenliği için hep kilit ülke konumunda olmuştur. Çünkü Yemen, Suudi Arabistan sınırları içerisinde yer alan kutsal topraklar Mekke ve Medine'nin güvenliği için de son derece kritik öneme haizdir. Haremeyne güneyden gelebilecek olası tehditler karşısında ilk savunma hattını Yemen oluşturmaktadır (Domazeti, 2019, s. 4-5). Bu nedenle Suudi yöneticiler Yemen'e hep özel önem vermişlerdir ve kendi ulusal çıkarları için direkt ya da dolaylı olarak Yemen'e müdahale etmişlerdir (Karakır, 2018, s. 129).

Ayrıca Yemen geçmişte Çin ve Hindistan üzerinden gelen malların ticari merkezler olan Mekke ve Şam'a, buralardan da Avrupa'ya taşınmasına vesile olan bir ülkedir. Buna ilave olarak 1869 yılında Süveyş Kanalı'nın açılması ile birlikte Yemen limanlarının önemi daha da artmıştır (Domazeti, 2019, s. 4).

Yukarıda değinildiği gibi 1960'lı yıllarda Mısır ve Suudi Arabistan'ın taraf olduğu çatışmalar, 1990'larda ABD ve Batılı ittifakın el-Kaide bahanesiyle yürüttüğü savaş siyaseti, 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra değişen güvenlik konseptiyle terörle mücadele adı altında küresel boyuta taşınmıştır. Bu siyaset tarzı doğal olarak Ortadoğu bölgesini ve bu bölge ülkelerinden bir olan Yemen'i de etkilemiştir.

Yemen'in kaderi 1990 yılında tamamen değişmiştir. 1980'lerin sonuna gelindiğinde Kuzey ve Güney Yemen arasında yer alan Maribü'l Cevf bölgesinde petrol bulunmuştur. Petrolün bulunması ve çıkan petrolün hızlı bir şekilde artışı Kuzey ve Güney Yemen'in birleşmesine doğru giden ilk adımların atılmasına vesile olmuştur. Kuzey ve Güney Yemen 1989 yılında petrol çıkan bölgede ortak arama yapmak için bir anlaşma imzalamıştır. Bu amaçla devam eden görüşmeler sonucu her iki taraf hazırlanan bir anayasa taslağı üzerinde uzlaşmışlardır. Böylece her iki tarafın meclislerinin de onaylamasıyla 22 Mayıs 1990'da tek Yemen Cumhuriyeti kurulmuş oldu ve Sana da yeni cumhuriyetin başkenti ilan edildi (Türel, 2011, s. 154). Ancak Kuzey ve Güney Yemen'in Yemen Cumhuriyeti adıyla tek bir çatı altında birleşmesi, bir kaynaşma ya da bir tarafın diğer tarafa katılımından ziyade bir devlet içinde iki egemen yapının birbiri ile rekabeti olarak değerlendirilmiştir (Aydintepe ve Artokça, s. 9).

1990'da Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgaliyle başlayan bölgesel kriz sonucu, 1991 yılında ABD'nin Irak'a yönelik ambargo ve operasyonu ile başlayan süreçte Yemen, beklentilere rağmen ABD'nin başını çektiği uluslararası koalisyonda yer almamıştır. Yemen'in bu tavrı Suudi yönetimini memnun etmemiş ve Arabistan'ın kendi güvenliği açısından büyük önem taşıyan böylesi bir olayda Yemen'i yanında görmemesi, ağır bir ekonomik cezalandırmaya dönüşmüş ve Arabistan Yemen'e yönelik ekonomik ve siyasi yaptırım dönemini başlatmıştır.

Zaten Yemen 1990'lı yıllar boyunca kendi gücü nispetinde Afganistan'dan dönen Yemenli yabancı savaşçıların oluşturduğu yerel el-Kaide hücrelerinin saldırılarıyla uğraşmaktaydı. Bu dönemde ABD'nin terörle mücadele stratejisi adı altında yürüttüğü saldırılar, Yemen'deki silahlı militanların birçok bölgeyi ele geçirmesiyle sonuçlanmıştır (Domazeti, 2019, s.8-9).

Yemen yönetimi bir taraftan el-Kaide ile mücadele ederken ve bu mücadelesinde başarı sağlayamazken diğer taraftan yeni bir tehditle yüzleşmiştir. Bu tehdit Ensarullah hareketi olarak da bilinen Husilerdir. Bu dönemde Yemen el-Kaidesi aşiret bağlarını devreye sokarak zayıf olan merkezî otoriteyi geriletmiş ve pek çok bölgede düzenin bozulmasına yol açmıştır. Aynı dönemde Arabistan sınırına yakın bölgelerde ikamet eden Zeydi halk içindeki Husiler devreye girmiş ve gerçekleştirdikleri eylemlerle bölgede büyük bir rahatsızlık oluşturmaya başlamıştı. Husilerden kaynaklanan sınıra yakın yerlerde bu rahatsızlıkların artması sonucu Suudi Arabistan Yemen yönetiminden Husilere yönelik daha sert tedbirler almasını istemiştir.

Neticede Husilere daha fazla müsamaha göstermeyen Yemen yönetimi, Suudi yönetiminin de sıkıştırmasıyla 2004 yılında Ensarullah hareketine karşı bir operasyon gerçekleştirmiştir. Bu operasyonda aralarında Husilerin lideri Bedreddin'in de bulunduğu 1.000 kadar Husi öldürülmüştür (Domazeti, 2019, s. 9).

Yemen'de başlayan bu çatışmaların niteliğini ve sürekliliğini belirleyen ana unsurun araya sokulan nifakların sonucu çatışmaya sokulan mezhepsel ayrılıklar olduğu ileri sürülmektedir. Yemen'de Zeydiler nüfusun yaklaşık % 35-40'ını oluşturmaktadır. Husiler ise yüzde 2'lik bir orana sahiptir (Semin, 2015, s. 1). Yemen'deki Zeydi azınlık ile % 60'a tekabül eden Sünni çoğunluk Yemen'de asırlarca bir arada sıkıntısız bir halde yaşamayı başarmıştı. Fakat küresel dönemin siyasal dengelerinin getirisiyle taraflar arasında mezhepsel bazda büyük bir güven sorunu ortaya çıkarılmıştır.

Yemen yönetiminin Eylül 2004'te gerçekleştirdiği bu operasyonla Ensarullah lideri Bedrettin el-Husi'nin öldürülmesi üzerine küçük kardeşi Abdülmelik el-Husi örgütün liderliğini devralmıştır (Semin, 2015, s. 1-2). Abdülmelik el-Husi'nin liderliğinde politik ve ekonomik yönden marjinal bir grup olarak hareket eden ve kuzeydeki Sa'dah vilayetinde yer alan Zeydi isyancılar, dönemin Yemen lideri Ali Abdullah Salih'in hükümetine karşı 2004'te başlayıp 2010 yılına kadar süren bir çok isyan gerçekleştirmiştir (Karakır, 2018, s. 126; Gezgin ve Muslu, 2013, s. 276). Yaklaşık altı yıl süren bu isyanlar sonucu Kuzey Yemen'de merkezî hükümetle Husiler arasında altı çatışma yaşanmış ve bu çatışmalarda binlerce insan ölmüştür (Sharp, 20019, s. 2).

2004 yılında Yemen güçlerinin Husi lideri Bedrettin'i öldürmesiyle Ensarullah hareketinin gücünün kırılacağı düşünülmüştür. Ancak bunu düşünenler tam bir hayal kırıklığına uğramıştır. Düşünülenin tam aksine Zeydi topluluklar daha da kalabalık bir şekilde Husilere katılmaya başlamıştır.

Böylece Abdülmelik el-Husi liderliğinde daha da güçlenen Husiler, Devlet Başkanı Ali Abdullah Salih ile ateşkes anlaşması imzalamış olmasına rağmen 2008 yılında tekrar atağa geçmiş ve birçok askeri noktayı, polis karakolunu, yabancı elçiliği hedef alan saldırılar gerçekleştirmeye başlamıştır (Domazeti, 2019, s. 9). Böylece İran'ın da desteğiyle Husilerin silahlı gücünün yükselişi hız kazanmıştır.

Tunus'ta "polise yasemin verelim" sloganiyla hayat bulan ve tarihe "Yasemin Devrimi" olarak kaydedilen toplumsal hareketlerin tetiklediği olaylar Arap baharını başlatmıştır (Arslan, 2011, s. 49). Geçen yüzyıl içinde çok sayıda iç savaşla boğuşan Yemen 2011 yılında başlayan Arap Baharı'na da hazırlıksız yakalanmıştır. İç savaşların yanı sıra Yemen'de Arap Baharı sürecinde demokrasi talepleri ile başlayan olayları Ali Abdullah Salih yönetimi Arap baharını yaşayan diğer rejimler gibi sert bir şekilde bastırmaya çalışmıştır (Karakır, 2018, s.124). Yemen'de 27 Ocak 2011'de San'a Üniversitesi'nde başlayan öğrenci hareketlerinin sokaklara sıçraması üzerine yönetimin gösterilere kanlı bir şekilde müdahale etmesiyle tetiklenen ve fitili ateşlenen olaylar bir süre sonra iç çatışmalara evrilmiş ve Yemen günümüze kadar sürecek bir iç savaşın içine itilmiştir (Domazeti, 2019, s. 9). Yemen'de 2011 yılından bu yana devam eden krizler ise geride büyük bir enkaz ve yıkım bırakmıştır.

1978 yılında önce Kuzey Yemen'in daha sonra da kuzey ve güneyin birleşmesiyle Yemen Cumhuriyeti'nin devlet başkanı olan Ali Abdullah Salih'in 34 yıllık iktidarı 2012 yılında istifa etmesiyle son bulmuştur (Karakır, 2018, s. 125). Devlet Başkanı Ali Abdullah Salih'i istifaya götüren süreç ise 2011 yılı Haziran ayında başkanlık sarayına yapılan roketli saldırı sonucu ağır bir şekilde yaralanması ve tedavi için Suudi Arabistan'a götürülmesiyle başlamıştır. Bu gelişmeler üzerine bölgesel bir çatışmadan endişe duyan komşu ülkeler harekete geçmiştir. BM, Arap Ligi, İslâm İşbirliği Teşkilatı ve nihayet Körfez İşbirliği Konseyi'nin aktif ve ısrarcı bir şekilde devreye girmesi sonucu oluşan baskılara direnemeyen Devlet Başkanı Salih istifa etmiş ve yetkilerini yardımcısı Abdurabu Mansur el-Hadi'ye devretmiştir (Domazeti, 2019, s. 9).

Şubat 2012'de Yemen'in başına gelen Abdurabu Mansur el-Hadi de Yemen'deki kaosu bitirmede başarılı olmamış ve ülke bir türlü istikrara kavuşamamıştır. İç karışıklıkları fırsat bilen Husi Ensarullah Hareketi, İran'dan aldığı askerî ve lojistik desteği sayesinde 2014 yılının Ağustos'unda yükselen petrol fiyatlarını protesto etmek üzere başkent Sana sokaklarını doldurmuş ve Yemen'de yeni bir dönemi başlatmıştır. Eylül 2014'te önemli bir direnişle karşılaşmadan başkent Sana'yı ele geçiren Husiler yönetime el koymuştur. Parlamentoyu fesheden Husiler, Geçici Ulusal Konsey kurduklarını ilan etmiştir (Muslu, 2015, s. 47-48).

Husilerin Yemen'de gerçekleştirdiği bu darbeye başta güneyli gruplar olmak üzere sol ve diğer muhalif gruplarla beraber toplumun büyük bölümü karşı çıkmıştır. Darbeden sonra Cumhurbaşkanı Hadi ve kabinesi istifa ederek Suudi Arabistan'a kaçmıştır. Ancak Hadi bir süre sonra istifasını geri çekmiştir. Tüm bu süreç sonunda gelinen nokta göstermektedir ki Ali Abdullah Salih'in görevden alınması ülkedeki hiçbir sorunu çözmediği gibi aksine krizi daha da derinleştirmiştir. Çünkü bir yandan Husiler ülkenin kontrolünü ele geçirirken diğer yandan da el-Kaide gibi grupların ortaya çıkması, tarihsel olarak süregelen kuzey-güney arasındaki ayrılıkçı ve hizipçi fikirlerin Yemen'de daha da somutlaşmasına yol açmıştır (Domazeti, 2019, s. 11).

2014'te Husi militanların başkent Sana'yı ele geçirmesi ve 2015'in başlarında, başkentten güneye doğru Arap Denizi'ndeki Aden'e doğru ilerlemesi Suudi Arabistan'ı harekete geçirmiştir. Mart 2015'te Suudi Arabistan'ın öncülük ettiği ve başını Riyad yönetiminin çektiği askerî bir Arap koalisyonu kurulmuştur. Askerî koalisyonda Suudi Arabistan, BAE, Katar, Bahreyn, Kuveyt, Sudan, Ürdün, Fas ve Mısır yer alıyordu (Domazeti, 2019, s. 12).

Suudi Arabistan'ın talebi üzerine askerî koalisyon aceleyle toplanmıştır. Toplantıda İran'dan mali destek aldıklarına dair kanıtlar olduğu iddia edilen Husi militanların (Karakır, 2018, s. 135) başkentten ve diğer büyük şehirlerden çıkarmayı hedefleyen bir askerî saldırı başlatma kararı alınmıştır (Sharp, 20019, s. 1-2). Husilerin Yemen'deki hâkimiyetine son vermek amacıyla başlatılan ve "Kararlılık Fırtınası" (Muslu, 2015, s. 48; Kocatepe, 2017, s. 81) ismi verilen askerî operasyona koalisyondaki birçok ülke destek vermiş, ancak bu ülkeler Yemen'e asker göndermeye yanaşmamıştır. Bu nedenle Suudi ordusu ve koalisyon ortakları 2015'ten beri Husilere ve müttefiklerine karşı daha çok hava harekâtı yapmaktadırlar. Ancak Suudi Arabistan'ın öncülüğündeki koalisyonun kuzey Yemen merkezli Husi hareketine karşı yıllardır sürdürdüğü bu çatışma uluslararası sistemin büyük bölümünün dikkatlerini üzerinde toplamakta ve koalisyon güçlerinin hava saldırıları nedeniyle sivil kayıpların artması uluslararası toplumun eleştirilerine neden olmaktadır (Sharp, 2019, s. 1, 3).

Bu eleştirileri doğrular nitelikte, 1 Eylül 2019'da Suudi liderliğindeki koalisyon, bir Husi tarafından işletilen gözetli merkezine karşı hava saldırıları düzenlemiş ve bu saldırıda 100'den fazla kişi ölmüştür. Koalisyon, Husiye ait olan yerin insansız hava araçları için hem bir depolama hem de bir hapishane alanı olduğunu ve meşru bir askerî hedefi vurduğunu iddia etmiştir. İnsan hakları aktivistleri, Uluslararası Kızılhaç Komitesi'nin vurulan yeri ziyaret ettiğini ve bunun bir Husi tarafından işletilen bir hapishane olarak bilindiğini iddia etmişlerdir. Koalisyon tarafından genel hava saldırıları sayısının ve bunun sonucunda ortaya çıkan sivil kayıpların azaldığı ve bu saldırılardan kaynaklanan zarar örneklerinin önemli ölçüde tutarlı kaldığı rapor edilmiştir. Buna karşın İnsan Hakları Konseyi'nin yakın tarihli bir raporunda, Yemen'de 2018 ve 2019 yılları arasında süren çatışmaların her tarafında insan hakları ihlalleri yaşandığının tespit edildiği ifade edilmiştir (Sharp, 2019, s. 3-4).

Askeri müdahalenin başında sivil kayıpların yaşanabileceği öngörülmüştür. Ancak sayının umulandan çok fazla olması uluslararası kamuoyunun dikkatinden kaçmamakta ve buna göre de çok sert eleştiriler yapılmaktadır. Bu nedenle Arap koalisyonuyla Husilerin yıllardır sürdürdüğü çatışmalar Yemende ve çok derin bir insani krizlere sebep olmakta ve bir meşruiyet sorununu gündeme getirmektedir.

Aramco Saldırısının Bölgesel ve Küresel Güvenliğe Etkileri

İran'ın vekâlet verdiği Yemende Husiler, çatışmaların başladığı andan itibaren Suudi Arabistan'ın öncülüğündeki koalisyon ve Yemende Sünni güçlere karşı en ses getirici eylemlerini, 14 Eylül 2019 Cumartesi günü Suudi Arabistan'ın ulusal petrol ve doğalgaz şirketi Saudi Aramco'ya ait Abqaiq ve Khurais petrol rafinerilerine silahlı insansız hava araçlarıyla yaptıkları saldırıyla gerçekleştirmiştir.

Bu saldırıdan önce Husilerin ulus ötesi destekçilerinin, 2019 ilkbahar ve yaz ayları boyunca Suudi Arabistan'ın enerji ve su altyapısına ve ticari havaalanlarına yönelik dron ve füze saldırılarını belirgin bir şekilde artırması Körfez Bölgesinde zaten var olan ABD-İran gerilimini daha da yükseltmişti. Ayrıca Husiler, Mayıs 2019'da Suudi Aramco'ya ait pompa istasyonlarını hedef alan saldırıdan birkaç gün sonra bu saldırının, gerek Suudi Arabistan ve BAE sınırları içinde ve gerekse de bunların Yemen'deki üsleri için belirledikleri 300 hayati askeri hedefe yönelik daha geniş çaplı bir kampanyanın başlangıcı olduğunu belirten bir açıklama yapmıştı. Nitekim bu açıklamayı doğrular nitelikte 14 Eylül 2019'da krallığın derinliklerindeki Abqaiq rafinerisi ve Khurais petrol sahası dron ve füze saldırılarıyla vurulmuştur. Bu saldırı devam eden çatışmada çarpıcı bir yükselişe yol açmıştır (Sharp, 2019, s. 4-5).

Suudi Arabistan, petrol tesislerine yönelik bu saldırıların hemen ardından petrol üretimini günlük 5.7 milyon varile düşürmüştür. Bu da petrol fiyatlarını **çok etkilemiş** ve ticari işlemlerin başlamasıyla birlikte, petrol fiyatları son dört ayın en yükseğinden yüzde 15 daha fazla artış göstermiştir. Saldırı ayrıca küresel petrol üretiminin % 5'ini de etkilemiştir (<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-49711271>).

Burhanettin Duran'a göre küresel ve bölgesel güvenlik açısından Saudi Aramco'ya yapılan bu saldırıyı sadece sıradan bir vekiller kapışmasıyla izah etmek yeterli değildir. Suudi Arabistan'ın petrol endüstrisini vuran drone'lara yüklenen seyir füzelerinin ateşlenme yerinin İran olduğu iddialarının tedavülde olmasından hareket eden Duran, bu saldırının başından beri Husilerce sahiplenilmesine rağmen parmakların Tahran'ı işaret ettiğini belirtmektedir (Duran, 2019).

Bu saldırılardan sonra ortaya çıkan realiteye baktığımızda ise Suudi Arabistan'ın Husilerden kaynaklı ciddi manada bir güvenlik riskiyle karşı karşıya kaldığını görmemek mümkün değildir. Öyle ki oluşan riskin boyutları bölgesel olduğu kadar küresel güvenliği de tehdit edecek boyutlardadır. Bu açıdan Suudi Arabistan'da petrol şirketi Aramco'ya yapılan saldırının etkilerinin salt küresel petrol fiyatları çerçevesindeki tartışmalarla sınırlı kalmayacağı ve beraberinde birçok bölgesel ve küresel güvenlik sorununu gündeme getireceği muhakkaktır. Çünkü hava sahasını ABD'nin Patriot füze sistemleriyle ve Awacs erken uyarı hava unsurlarıyla koruyan ve bu konuda ciddi tedbirler almış olan Suudi Arabistan'ın kritik önemdeki iki önemli petrol tesisine yapılan bu saldırıyı önleyememiş olması büyük bir güvenlik zafiyeti olarak değerlendirilecektir.

Bu nedenle, Duran'ın da dikkatleri çektiği gibi meseleyi sadece petrol üretiminin % 40 düşmesi olarak görmek doğru değildir. Duran'a göre mesele iyice tetkik edildiğinde Tahran'ın bu saldırıyla, tüm Körfez'i Suudi Arabistan üzerinden tehdit ettiğini ve dolayısıyla İran'ın bu saldırıyla milyarlarca dolarlık ABD silahlarının etkili hibrid saldırıları bile engelleyemeyeceğini tüm dünyaya gösterdiğini ifade etmek daha doğru bir yaklaşımdır (Duran, 2019). Bu da dünya genelinde kritik önemdeki petrol ve enerji tesislerinin benzer saldırılara açık olup olmadığı konusundaki tartışmaları tetikleyecek ve gündemden düşürmeyecektir. Ayrıca bölgede öteden beri vekiller üzerinden süren ABD-İran geriliminin yeni ve farklı boyutlara taşınması ihtimali de vardır.

Meseleye Husiler açısından bakıldığında, İrandan askerî ve lojistik bakımdan aldıkları destek sayesinde hem silah hem de savaşçılarının maaşını ödeme konusunda hiç zorlanmadıkları ortadadır. Bu açıdan Husiler İranın desteğiyle uçaksavar bataryaları dâhil birçok savunma silahına sahip olmuşlar ve hatta Suudi Arabistanın başkenti Riyad da dâhil pek çok stratejik öneme sahip yere füze atabilecek bir kapasiteye ulaşmışlardır (Domazeti, 2019, s. 12). Bu realiteyi de Suudi Arabistan'a attıkları füzelerle ve yaptıkları saldırılarla tüm dünyaya göstermişlerdir.

Yemen'deki ve bölgedeki tüm gelişmelere İran perspektifinden bakıldığında ise bu ülkenin Yemen'de süren savaşta Husilerin en önemli müttefiki olduğu görülmektedir. Bu nedenle Husi militanlar Yemen'de İran dış politikasının talep ve beklentileri doğrultusunda bir vekâlet savaşı yürütmektedir. 2015 yılında başkent Sa'na'yı ele geçiren Husiler, 25 yıl sonra Sa'na-Tahran uçak seferlerinin tekrar başlatılmasını sağlamış ve böylece İranın doğrudan Yemen içine müdahale edebilmesinin yolunu açmıştır. Haftada 30'a yakın uçuşun gerçekleştirildiği iddia edilen bu hat, Tahran yönetimi açısından oldukça stratejik önemdedir. Bu açıdan Husiler için de dış dünyaya açılan tek kapı İrandır. Suudi Arabistanın başını çektiği Arap Koalisyonuna ve ABD'ye karşı büyük bir yıpratma savaşı veren İran için gelinen noktada Yemen'de sahip olduğu kozlarından vazgeçmek mümkün görünmemektedir. Bu nedenle İran her neye mal olursa olsun bu cepheyi güçlü tutmak ve kaybetmemek için elinden geleni yapacaktır. İlerleyen günlerde Yemen'de sıcak çatışmalar sonlansa bile İranın Yemen'deki siyasi pazarlıklarda kazanımlarını kaybetmemek adına önemli bir aktör olmaya devam etmek için elinden geleni yapacağına görmemek mümkün değildir (Domazeti, 2019, s. 35).

Sonuç

Vekâlet savaşları tarihsel bir vakıa olarak karşımızda durmaktadır. Bu savaş türü günümüzde güvenlik literatürünün önemli kavramlarından biri ve küresel güçlerin elinde şekillenen bir enstrüman haline gelmiştir. Bu enstrümanı kullanan hegemonik küresel güçlerin temel stratejisi de kendi ekonomik ve siyasal çıkarlarını korumak ve nüfuz alanlarını genişletmek için vekillerini devreye sokarak onları kendileri için savaştırmaktır.

Vekâlet savaşlarının zirve yaptığı ve en amansız bir şekilde bütün boyutlarıyla yaşandığı bölgelerin başında Ortadoğu gelmektedir. Bu bölgede küresel ve bölgesel güçler kendi çıkarları doğrultusunda vekillerini savaştırmaktadır.

Günümüzde Ortadoğu'da vekâlet savaşları kapsamında küresel ve bölgesel güvenliği tehdit eder mahiyette süren en önemli çatışmalardan birisi Yemen'de cereyan etmektedir. Yemen'de İran destekli Husiler ile Suudi Arabistan ve diğer Körfez ülkelerinin desteklediği Sünni güçler arasında yıllardır süren bu mücadele her iki tarafın kışkırtmasıyla tamamen mezhep görünümlü bir çatışmaya dönüş(türül)müştür. Ancak buna salt mezhep çatışması olarak bakmak doğruyu ıskalamak anlamına gelmektedir. Aslında çatışan, mezhepsel kimliklere yüklenen anlamlar üzerinden bölgesel ve küresel güçlerin siyasi ve ekonomik çıkarlarından başka bir şey değildir.

Bölgesel ve küresel aktörlerin, vekâlet savaşları bağlamında kendi güvenlikleri, siyasi ve ekonomik çıkarları için tayin ettikleri ya da destekledikleri devlet ve örgütlerle Yemen'e müdahale etmesi, ülkedeki olayları başlatmış ve Yemen'i içinden çıkması çok zor bir iç savaşa sürüklemiş ve bu da bugün yaşanan siyasi kaosu ve insani krizi ortaya çıkarmıştır.

Netice itibarıyla bakıldığında İrandan vekâlet alan Husiler ile Suudi Arabistan ve BAE destekli Sünni güçlerin birbiriyle çatış(tırıl)ması, bunlara vekâlet veren vekillerin Yemen'de nüfuz kapma mücadelesinden başka bir anlama gelmemektedir. Bu yüzden süren çatışmalar Yemen'in içine evrildiği içler acısı durumun da bir özeti. Çıkar siyaseti sebebiyle devam eden iç savaş, tüm altyapısıyla birlikte Yemen'deki sosyal, siyasal ve ekonomik yapıya büyük bir darbe vurmuş ve vurmaya devam etmektedir.

Yemen’de vekâlet savaşları bağlamında sürdürülen bu çatışmalar aynı zamanda bölgesel güvenliğin yanı sıra küresel güvenliği de pek çok yönden tehdit etmektedir. Son olarak Saudi Aramco’ya yapılan ve Husilerce üstlenilen fakat İran’ı işaret eden saldırı tabir caizse bölgedeki yangına benzin dökmüştür. Ayrıca bu olayın peşi sıra son günlerde İranda petrol zammı bahanesiyle patlak veren toplumsal hareketlerin İran özelinde bölgeyi daha da hareketlendireceği muhakkaktır. Dolayısıyla bölgede vekillerle sürdürülen çekişmelerin asıl aktörleri olan ABD ve İran arasındaki gerilimde varılan noktaya bakıldığında, bölgeyi ve küresel güvenliği tehdit etmesi muhtemel yeni gelişmelerin uzak olmadığını ifade etmek mümkündür.

Burada sorulması ve cevaplandırılması gereken asıl soru ise bölgede yıllardır süren çatışmalarda kazananın kim olduğudur. Birilerinin adına savaşanlar mı yoksa savaşırınlar mı? Bu sorunun cevabı doğru verildiğinde devam eden sorunun çözümü için önemli bir adım atılmış olacaktır.

Kaynakça

- Abbink, J. (2003). Ethiopia-Eritrea: Proxy Wars and Prospects of Peace in the Horn of Africa. *Journal of Contemporary African Studies*, 21, 3. South Africa: Carfax Publishing, 419-420.
- Arslan, H. (2011). Yasemin Devriminin Etkisindeki Tunus’un Siyasal Sistemine Bir Bakış, *Türkiye Günlüğü*, S. 105, 47- 64.
- Bar-Siman-Tov, Y. (1984). The Strategy of War by Proxy. *Cooperation and Conflict*, 19(4), November, 263-273.
- Aydıntepe, M., Artokça, İ., https://tasam.org/Files/Icerik/File/yemen_raporu_a03f0285-af07-46d6-ba08-59e3258f88c9.pdf, s. 9., Erişim Tarihi: 18.10.2019.
- Bilici, M. (2004). Küreselleşme ve Postmodernizmin İslâmcılık Üzerindeki Etkileri. *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, İslâmcılık*. İstanbul: İletişim Yay., C. 6, 799-803.
- Büyükkara, M. A. (2011). Sosyal, Siyasi ve Dini Yönleriyle Yemen Hûsi Hareketi. *Dîvan Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, C. 16, S. 30/1, 115-152.
- Caşın, M. H. (2019). Orta Doğu’da Büyük Güçlerin Suriye Vekâlet Savaşındaki Çıkılmaz Sokak: Barış ve Savaş. *Doğu Akdeniz’den Basra’ya Krizler ve Düzen*, Der.: Tinas, M. ve Sarı, B., Ankara: Polis Akademisi Yay., 53-103.
- Domazeti, R. (2019). Yemen Raporu Çöken Bir Devletin Enkazında Barışı Arayan Bir Halk. *Orta Doğu*, Ed.: Özkan, Ü., Araştırma: 84, İNSAMER, İstanbul: Ocak, 1-45.
- Duran, B. (2019). İran savaşı başladı mı? <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/duran/2019/09/20/iran-savasi-basladi-mi>, Erişim Tarihi: 20.10.2019.
- El Ghamari, M. (2015). Jemen – the Proxy War. *Securitologia*, No: 2, Poland, 43-56.
- Erkan, A. Ç. ve Eminoğlu, A. (2019). Grand Strateji Olarak Kuşak ve Yol İnsiyatifinde Arktik: Kutup İpekyolu’nun Çin-Rusya Enerji İş Birliğindeki Rolü, *Akdeniz İİBF Dergisi*, 2019 Özel Sayısı, C. 19, 145-173.
- Gezgin, F. ve Muslu E. (2013). Yemen. *Ortadoğu Yıllığı*. İstanbul: Açılım Kitap, 269-294.
- Gökalp, Y. (2013). Yemen’de Zeydi-Sünni İlişkilerinin Tarihi Arka Planı. *e-makâlât Mezhep Araştırmaları*, C. VI/2, Güz, 87-114.
- https://en.oxforddictionaries.com/definition/us/proxy_war, Erişim Tarihi: 20.10.2019.

- <https://www.ajanshaber.com/ortadoguda-vekâlet-savaslari-ne-anlama-geliyor-haberi/342286>, Erişim Tarihi: 20.10.2019.
- <https://stratejikistihbarat.files.wordpress.com/2015/08/iran-husi-hareketi-dosyasi.pdf>, Erişim Tarihi: 20.10.2019.
- <http://www.yemen-nic.info/yemen/brief/>, Erişim Tarihi: 20.10.2019.
- Karakır, İ. A., (2018). Ongoing Conflict in Yemen: A Proxy War? *TESAM Akademi Dergisi-Turkish Journal of TESAM Academy*, Temmuz-July, V. 5 (2), 121-149.
- Keyman, E. F., Koyuncu, B. (2004). AKP, MÜSİAD, Ekonomik Kalkınma ve Modernite. *Düşünen Siyaset*, S. 19, Ankara: Lotus Yay., 125-145.
- Kocatepe, D. (2017). Suudi Arabistan-İran Rekabeti: Mezhep Görünümlü Çıkar Çatışması. *ANKASAM| Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, Ekim, İran Özel Sayısı, C. 1 (2), 67-101.
- Kurt, V. (2015). Devrim'den Askeri Müdahaleye Yemen. S. 144, SETA, Aralık, http://file.setav.org/Files/Pdf/20151215112938_devrimden-askeri-mudahaleye-yemen-pdf.pdf.
- Muslu, E. (2015). Askeri Müdahaleyle Yemen Devleti'ni Yeniden Tesis Çabaları ve Menfi Gelişmeler. *Orta-doğu Analiz Dergisi*, C. 7, S. 71, 46-49.
- Okumuş, E. (2014). Küresel Durum 'Problem'i Evrensel Barış ve İslam. Şiddet Karşısında İslam, Yay. Ed.: Bünyamin Erul, Ankara: DİB Yay.
- Özalp, O. N. (2013). Uluslararası İlişkiler Bağlamında Ortadoğu'da Büyük Güç Politikalarını Açıklamaya Yönelik Bazı Kuramsal Yaklaşımlar. İ. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi *Dergisi*, No:48, 46-47.
- Paffenroth, A. (2014). *Outsourcing Conflict "An Analysis of the Strategic Underpinnings of Proxy Warfare"*. Baltimore, Maryland.
- Sancar, F. (2015). İslam Dünyasında Yeni Dinî Hareketler. *Diyanet Aylık Dergi*, Mayıs, S. 293, Ankara: DİB. Yay., 11-13.
- Semin, A. (2015). Yemen Krizi, Husiler ve İran-Körfez Güç Mücadelesi. *Ortadoğu*, İstanbul: Bilgesam, No: 1201, Nisan, 1-7.
- Sharp, J. M. (20019). Yemen: Civil War and Regional Intervention, Congressional Research Service, <https://fas.org/sgp/crs/mideast/R43960.pdf>, Erişim Tarihi: 30.10.2019.
- Sinanoğlu, M. (2001). İslâm. İslam Ansiklopedisi, C. 23, Ankara: TDV Yay., 1-2.
- Stone, G. D. (2010). Proxy war: A Critical Examination of Superpower Indirect Conflict in Africa. *Department of Political Studies*, Canada: Faculty of Arts University of Manitoba, 16.
- Türel, Y. (2011). *Uluslararası Politikada Ortadoğu*, Ankara: Barış Kitap.
- Tüysüzoğlu, G. (2018). Sincar Uygur Özerk Bölgesi'nin Tek Kuşak Tek Yol İnisiyatifindeki Rolü, 2. *Siyaset Bili-mi ve Uluslararası İlişkiler Kongresi Tam Metin Kitabı*, 15-16 Kasım Trabzon, 13-44.